

**Euroopan rakennusperintöpäivät 2009 Kunnan- ja kaupungintalot - teemavuoden avaus
16.3.2009 Helsingissä Kuntatalolla**

Suomen Kuntaliiton yhteiskuntasuhdepääällikkö, maakuntaneuvos Kimmo Kajaste

KUNNAT JA RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

Meillä on vain yksi, yhteinen maapallo – Only one earth! Samalla tavoin meillä on vain yksi ja yhteinen asuinkunta. Yhteisesti on kumpaakin vaalittava.

Kunnat vastaavat maassamme hyvinvointipalveluista, mutta myös paljolti meidän ihmisten yhteisestä ympäristöstä. Kuntalaki toteaa heti ensimmäisessä pykälässään, että kunta " pyrkii edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestävästä kehitystä alueellaan."

Perustuslakimme kirjaa perusoikeuksia luettellessaan pykälässä kaksikymmentä: "Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön ja mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöön koskevaan päätöksentekoon". Edustuksellisessa demokratiassa jo pelkästään näiden kahden keskeisen lakipykälän perusteella päättäjillä on suuri vastuu ja tehtävä kulttuuriympäristömme vaalinnassa. Laki velvoittaa meitä ja valitsemiamme! Vielä enemmän meitä velvoittaa toimimisemme sukupolvien, menneiden ja tulevien välissä.

Elinympäristöltämme edellytetään yleisesti terveellisyyttä, turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Lyhyesti laatua. Tänä puhutaan talouden ja yhteiskunnan toimivuuden näkökulmasta erittäin aiheellisesti kuntien palveluiden ja elinvoimaisuuden turvaamisesta. Näissä taantumaolosuhteissa ja lamatunnelmissa unohtuu helposti, että elinympäristön laatu liittyy vahvasti kunnan vetovoima- ja elinvoimatekijöihin.

Valitettavasti rakennettuun ympäristöön liittyvistä kulttuuri- ja historia-arvoista ei kanneta riittävästi huolta. Arvot ja arvostukset kaipaavat tässä suhteessa paljon vahvistumista. Ympäristökasvatukseen on koulujärjestelmässämme syytä panostaa. Ympäristövalistusta on taukoamatta tehtävä sekä julkisen että kolmannen sektorin voimin. Yhteistyöllä saavutetaan tuloksia myös rakennetun ja kulttuurisen ympäristömme vaalinnassa.

Yhdyskuntasuunnittelulla hyvään ympäristöön

Täysin epätieteellisesti olen jo ammin viime vuosisadalla jaotellut ympäristömme seuraavaan tapaan: Rakennettu kulttuuriympäristö, luonnonympäristö, hallinnollinen ympäristö, sosiaalinen ympäristö ja lapsen ympäristö.

Tämän jaon perusteella yhteiskuntaa hahmottaen ja kuntien kaavoitusvaltaa käyttäen syntyy varmasti eheä yhdyskuntarakenne ja hyvä erilaiset elämäntavat, - tilanteet ja - tyylit huomioonottava asukkaiden yhteisö - elämän näyttämö. Minkäänlaista kaupunki tai yhdyskuntautopiaa tavoittelematta: hyvässä suunnittelussa ja rakennuskannan vaalinnassa on pyrittävä aina myös sosiaalisiin ihanteisiin.

Eri yhteyksissä olen todennut, että talouden vakaudesta huolehtiminen ja palvelujen järjestyksen järjestäminen ovat kunnalliselämässä keskeisiä tehtäviä ja että yhdyskuntasuunnittelu on tulevaisuuden tekemisen tärkein väline ja olennainen kunnallinen toiminto.

Laadukkaalla yhdyskuntien suunnittelulla ei tehdä vain tulevaisuutta, vaan sen turvin luodaan hyvää ympäristöä, jossa myös menneisyys ja historiallinen rakenteiden kerroksisuus on otettu huomioon. Ajallinen kerroksisuus näkyy kaupunkirakenteissa, rakennuksissa, näkymissä, pihapiireissä, materiaaleissa ja monissa, monissa yksityiskohtissa. Kuva kaupungista, rakennetusta ympäristöstämme on monien tekijöiden summa ja kokonaisuus.

Jokapäiväinen ympäristömme, maisema ja ihmisen rakentama on meillä jatkuvasti läsnä. Sen onnistuneisuus heijastuu suoraan ja välillisesti viihtyvyyteemme. Se on parhaimmillaan osa hyvinvointiamme. Se voi huomaamattamme aiheuttaa myös ahdistusta ja epävihtyvyyttä. Ei siis ole suinkaan samantekevää, kuinka me elämisemme ympäristöön suhtaudumme, kuinka siitä huolehdimme.

Rakennettu ympäristö on osa minuuttamme ja se vaatii jatkuvaa hoitoa. Samalla on pidettävä mielessä, että rakentamalla vaikutetaan aina ihmisen ja luonnon keskinäis-suhteisiin.

Elinympäristömme eri osatekijöitä maisemasta kaupunkikuvaan ja jäsentyneeseen kaupunkitilaan, kaupungin sisäisistä hierarkioista kylätaajamien raitinäkymiin, yksittäisistä rakennushistoriallisista karaktäärirakennuksista perinnemaisemiin, on tarkasteltava aina osana ihmisyyttämme sekä yhteiskunnallista henkistä ja fyysistä kokonaisuutta.

Itsestään tietoinen kunta ja kansakunta tarvitsevat jatkumoa historiasta huomiseen. Rakennettua ympäristöämme ja sen tulevaisuutta pohdittaessa on syytä muistaa, että suomalainen rakennuskanta on varsin nuorta. Valtaosa rakennuksistamme on vuoden 1950 jälkeen rakennettuja ja ennen vuotta 1920 pystytettyjä rakennuksia sanotaan olevan vain noin viisi prosenttia. Mielestäni nämä luvut jo sinällään velvoittavat meitä huolella huolehtimaan rakennusperinnöstämme.

Mainitsen tässä yhteydessä myös pari asiakirjaa. Suomi on vuonna 2005 ratifioinut Yleiseurooppalaisen maisemansuojelusopimuksen. Siinä korostetaan muun ohessa voimakkaasti ennakoivaa maisemasuunnittelua, jonka tarkoituksena on parantaa, ennallistaa tai luoda maisemia.

Valtioneuvoston vuonna 2001 hyväksymä Rakennusperintöstrategiaa ja sen toimeenpanoon liittyviä päätöksiä ei liioin pidä unohtaa.

Valtioneuvoston vahvistamassa valtakunnallisessa arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa todetaan: "Valtioneuvosto edellyttää että julkinen ja valtion tukema rakentaminen ja ympäristön kehittäminen toimii korkeatasoisena esimerkkinä kaikelle rakentamiselle Suomessa." Samassa ohjelmassa muistutetaan myös laadusta ja elinkaaren mittaisesta toteutuksesta.

Vehreys, vihreys tärkeää

Yhdyskuntasuunnittelussa on kyse kokonaisuuksista. Rakennusperintömme ja rakennetun ympäristön yksi ulottuvuus jää liian usein syrjäytyneiden joukkoon. Tärkeä osa koko kulttuuriperintöämme ja ympäristöämme on kasvillisuus ja viherrakentaminen.

Pelkistetysti voisi sanoa, että "oikea puu, pensas, kukka, oikeassa paikassa" merkitsee asumisen viihtyvyydessä sekä kestävässä kehityksessä varsin paljon. Rakennusten ja niiden ympäristön muodostamat pienilmastot ovat ihmisen terveydelle ja ekologialle yllättävän tärkeitä.

Kunnan ja kaupungin rakennetusta ympäristöstä kumpuava omaleimainen yleisilme, kulttuurihistoriaa ja perinteitä ja myös perinteisiä materiaaleja arvostava rakentamisen tapa, paikan ja rakennuksen hengen kunnioitus luovat miljöön, jossa viihdytään ja joka on hyvä perusta myös matkailuelinkeinolle. Panostus hyvään ja laadukkaaseen rakennettuun ympäristöön on monessa mielessä tuottava investointi.

Harmonisesti rakennettu ympäristö ja siihen liittyen viherympäristö ovat kullekin maamme kaupungille ja kunnalle varmasti menestys- ja imagoitekijä. Hyvä, viihtyisä ja turvallinen asuin ympäristö on vetovoimatekijä ja osa paikkakunnan kilpailukykyä. Se vahvistaa identiteettiä. Hyvä ja hyvin toteutettu asuin ympäristö on asukkaiden palvelua, yrityksillekin tärkeä seikka ja matkailijoille lisäarvo.

Kulttuuriympäristöohjelmat kuntiin

Huolella ja eri yhteistyötahojen kanssa laadittu kuntakohtainen kulttuuriympäristöohjelma on mainio tuki suunnittelulle, kaavoitukselle ja päätöksenteolle - päättäjille ja kiinteistöjen omistajille. Se toimii käytön ja ohjauksen välineenä ja luo hyvän lähtökohdan myös järjestelmälliselle varain käytölle sekä luonnollisesti rakennusperinnön, kulttuurimaisemien, muinaisjäännösten ja yksittäisten rakennusten hoidolle ja kunnostukselle. Samalla tuo ohjelma sitouttaa kunnan asukkaita ja toimijoita arvostamaan omaa kuntaansa, sen ainutkertaisuutta, kunnan mennyttä ja tulevaa, oman paikkakunnan historiaa ja henkistä perintöä.

Monissa maamme kunnissa kulttuuriympäristöohjelmia on tehty, valitettavan monissa ei. Niissä kunnissa, joissa tuota inventointeihin perustuvaa työtä ei vielä ole tehty on se aiheellista tehdä.

Jatkuva ja kaikkia hallinnonhaaroja koskeva suuri kysymys kuuluu: kuinka ohjelmia ja strategioita pannaan käytäntöön? Kuinka esimerkiksi hyvät lauseet viihtyisästä asuinympäristöstä ja hyvästä elinympäristöstä tulkitaan? Ja ennen kaikkea kuinka sanat muuttuvat teoiksi, lauseet toiminnaksi?

Kunnan työkalupakissa on näissä ympäristöyhteyksissä olemassa välineitä kaavoituksesta rakennusjärjestykseen, asemakaavamääräyksistä rakennustapaohjeisiin ja luonnollisesti ohjaus- ja viranomaistoimintoihin. Nämä työkalut ja niitä käyttävät ihmiset on pantava töihin tietoisina ympäristön merkityksestä ja arvoista sekä kunnan niistä saamista imagoeduista.

Rakennussuojelu ja kulttuuriympäristöistä huolehtiminen on aina pitkäkestoista ja pitkäjänteistä toimintaa, mutta tuiki tarpeellista. Kun uutta rakennetaan ja kun ajan myötä toiminnalliset tarpeet edellyttävät esimerkiksi julkisten rakennusten käyttötarkoituksen muutosta, on jo olemassa oleva rakennuskanta, maisemakuva pidettävä mielessä.

Täydennysrakentaminen on kaava-alueilla aina taloudellisesti järkevää ja yhdyskuntarakenteen eheyden kannalta erittäin mielekästä. Mutta tuo täydennysrakentamisen tulee merkitä aina myös olemassa olevan ympäristön huomioon ottamista fyysisesti ja henkisesti. Uuden on hyvä sovittautua olevaan.

Arvot ja asenteet ratkaisevat minkälaisen ja minkä näköisen kunnan ja rakennussuojellisen perinnön siirrämme tuleville polville.

Identiteetistä voimaa

Arvojakautuneessa ja arvoiltaan mosaiikkimaisessa yhteiskunnassa identiteettimme rakenevat ulottuvat kulttuurista luontoon, historiasta yhteiseen tulevaisuuteen ja kielestä sukuun. Mutta aina myös rakennettuun ympäristöömme.

Vaikka elämäntavat ja sisällötkin muuttuvat, on vahva identiteetti kulkumme viitoittajana ja tukena korvaamaton. Terve itsetunto ja oma vahva identiteetti on perusta suvaitsevaisuudelle ja toisenlaisuuden ymmärtämiselle ja hyväksynnälle.

Itse elämä ja identiteettimme ovat osasista muodostuvia kokonaisuuksia, kuten on ympäristömmekin.

Kaikki rakennukset, rakennelmat, kaupunkien kaavaratkaisut, kaupunki- ja kylämaisema ovat riippuvaisia toisistaan. Ne liittyvät lähes symbioottisesti toisiinsa ja ovat yhdessä yhteistä ympäristöä ja siis osa identiteettimme perustaa.

Jos esimerkiksi vanhasta miljööstä poistetaan rakennus tai sen osa tai pihapiiristä talousrakennus – aina kun jotakin hävitetään - muuttuu ilme, symboliarvo, maisema, kokonaisuus. Eläjän, kulkijan on vaikea tai peräti mahdotonta ymmärtää jäljelle jäävää ja rikottua kokonaisuutta.

Kirjailija Väinö Linna on todennut:

” Koko rakennettu ympäristö ymmärtäkäämme kodiksemme, maamme luonto pihamaaksi.”

Mikään yhdyskunta ei saa olla teollinen tai kaupallinen tuote, vaan elämän ympäristö, joka kumpuaa kokonaisuutena ihmisten omista arvoista, historiasta, osaamisesta ja kauneuden kaipuusta ja jossa ihmisen mittakaava toteutuu ja harmonia vallitsee. Omaleimaisuus ja hyvän ympäristön kunnioitus eivät saa alistua yhdenmukaiseen suunnitteluun, kaiken alleen kätkevään tehokkuusajatteluun eikä liioin suunnittelijoiden erikoisuuden tavoitteluun.

Henkilökohtaisesti koen kulttuuri- ja rakennusperinnön, rakennetun ympäristön kaikkienensa voimakkaasti kansalliseksi ja paikalliseksi voimavaraksi, mahdollisuudeksi ylläpitää identiteettiä ja välittää jotakin tuiki arvokasta ja usein rahalla mitattavissa olematonta tuleville sukupolville.

Lopuksi totean, että mielestäni kunnan fyysinen todellisuus viestii aina myös sen henkistä tilasta.

Kiitän puheenvuorosta ja Suomen Kuntaliiton puolesta toivotaan Euroopan rakennusperintöpäiville ja sen järjestelyissä mukana oleville tahoille kestävästä kehitystä ja menestystä. Asiamme on yhteinen ja tulevaisuus tehdään yhdessä!